

Współczesna leksykografia przekładowa polsko-rosyjska.

Z zagadnień teorii i praktyki

Streszczenie

W niniejszej dysertacji autor podejmuje próbę przedstawienia najważniejszych zagadnień teoretycznych ogólnych oraz szczegółowych, dotyczących leksykografii przekładowej (metaleksykografii przekładowej), a także analizuje wybrane rozwiązania leksykograficzne w trzech wielkich współczesnych słownikach przekładowych polsko-rosyjskich.

W części dotyczącej teorii leksykografii rozważany jest przede wszystkim status leksykografii (metaleksykografii) oraz jej korelacja naukami lingwistycznymi (leksykologią konfrontatywną, translatoryką oraz analizą korpusową). Leksykografia zarówno jako praktyka, jak i teoria nie jest bowiem dziedziną izolowaną – pomimo swojej odrębności i niejkiej samodzielności dzieli z naukami lingwistycznymi wiele aspektów teoretycznych i badawczych – w kontekście tym prezentowane są zagadnienia natury redakcyjnej oraz pozaredakcyjnej w odniesieniu do dyscyplin lingwistycznych, stopnia odniesienia do lingwistycznej perspektywy, ale też w korelacji do innych dziedzin. Podejmowana jest również próba odpowiedzi na pytanie czym jest i czym powinien być słownik przekładowy, w szczególności z perspektywy szeroko pojmowanej użyteczności.

Zagadnienia teoretyczne rozpatrywane są w dysertacji także w kierunku elementarnych pojęć związanych z mikrostrukturą słownika, a więc obejmujących stronę redakcyjną słowników. Objaśniany jest szereg kluczowych terminów, jak m.in. obiekt leksykograficzny, wyraz, słowoforma, leksem, syntagma, związki wyrazowe. Obok delimitacji jednostek językowych uwzględnianych w słowniku, równie ważnym zadaniem jest holistyczne rozumienie znaczenia jako zjawiska złożonego, a w kontekście słownikarstwa – co najmniej dwuaspektowego. Z takiej dwuaspektowości wynika podział na znaczenie systemowe (leksykalne) i znaczenie pragmatyczne, a także podział na ekwiwalencję systemową oraz ekwiwalencję pragmatyczną. Z dualizmem tym wiąże się natomiast przede wszystkim koncepcja znaczenia jako użycia.

Ponieważ podstawową jednostką języka jest leksem rozumiany jako zbiór cech gramatycznych, syntaktycznych i semantycznych, zasadnicza część pracy w części analitycznej poświęcona jest zakresowi i sposobowi podawania informacji gramatycznej przy leksemach

czasownikowych oraz deferencjacji i korelacji znaczeń leksemów czasownikowych pomiędzy językiem rosyjskim i polskim.

Głównym założeniem w części dotyczącej gramatyki leksemów czasownikowych jest opracowanie odpowiedniego podziału czasowników oraz algorytmu podawczego dla przyhasłowej informacji gramatycznej. Opracowane algorytmy podawcze są natomiast podstawą analizy zakresu notowania form czasu teraźniejszego i przeszłego czasowników przez trzy wielkie słowniki przekładowe polsko-rosyjskie.

W części pracy poświęconej dyferencjacji znaczeń (filiacji) i ich korelacji (dopasowania pragmatycznego) pomiędzy analizowanymi językami, a także semantyzacji (precyzowania znaczenia poprzez wskazówki semantyczne) jako materiał badawczy służą triady czasowników z prefiksem *prze-* w języku polskim oraz *npo-* i *nep-* w języku rosyjskim. Również i w tym przypadku założeniem badawczym jest opracowanie rozwiązań użytecznych – zarówno na poziomie filiacji, jak i semantyzacji – a następnie porównanie z proponowanym zapisem rozwiązań stosowanych w wielkich słownikach przekładowych polsko-rosyjskich. Każdy z badanych *casusów* opatrzony jest propozycją konstrukcji artykułu hasłowego, uwzględniającą czytelny opis znaczenia i użycia poszczególnych jednostek leksykalnych.

W dysertacji podejmowany jest również problem jednostek wielowyrazowych, które stanowią niejednokrotnie swego rodzaju ilustrację semantyczną, ale także bywają jednostkami autonomicznymi. Proponowane są wskaźniki, pozwalające na ocenę ilościową występujących w słownikach jednostek wielowyrazowych, ale dokonywana jest także ocena jakościowa, polegająca na ustaleniu i weryfikacji hierarchii, w jakiej dane jednostki wielowyrazowe powinny być notowane.

Nadrzędną ramą interpretacyjno-badawczą dysertacji jest pojęcie użyteczności słownika przekładowego oraz zgodność z praktyką językową.